

Sotaa, reippailua ja urheilupuhetta

Rolf Haslum: Idrott, borgerlig folkfostran och frihet. Torsten Tegnér som opinionsbildare 1930–1960. Stockholm, Historiska institutonen 2006. 414 s.

Johnny Wijk: Idrott, krig och nationell gemenskap. Om riksmarscher, fältsport och Gunder Hägg-feber. Stockholm, Symposion 2005. 359 s.

■ Kun Suomen urheilurintamalla touhusi paremmin ”Tahkona” tunnettu Lauri Pihkala, ruotsalaista urheilua elävöitti Torsten Tegnér, toimittaja ja entinen keihäänheittäjä, joka oli Tahkon tavoin syntynyt 1888.

Nuorukaiset tutustuivat toisiinsa Pihkalan kilpailumatkalla Tukholmassa 1906, jolloin modernilla urheilulla ei ollut enempää ikävuosia kuin heillä yhteensä. Kirjoittajina, pohdiskelijoina ja korkean profiilin keskustelijoina he vaikuttivat 1970-luvulle asti. Lähtökohdat olivat yhtä suosiolliset: Gummeruksen pappissuku täällä, Tegnérin kulttuurisuku siellä. Ja siinä missä suomalaisen urheiluliikkeen sisällä älyllinen elämä hiipui Pihkalan poismenoon 1981, Ruotsissa näin oli tapahtunut joitakin vuosia aikaisemmin Tegnérin kuollessa.

Yhtäläisyydet eivät lopu sii-

hen. Pihkala sai tutkimuksellisen muistomerkinsä vuonna 2000, kun Harri Salimäen teos *Isänmaan ja urheilu-uskon mies* ilmestyi; se oli samalla väitöskirja, aivan kuten Rolf Haslumin tutkimus *Idrott, borgerlig folkfostran och frihet*. Alaotsikon mukaisesti Haslum lähestyy Tegnériä ensisijaisesti mielipidevaikuttajana: tämä oli alan johtavan julkaisun *Idrottsbladetin* päätoimittaja 1915–67, ennättäen siinä ohessa hääräillä järjestötehtävissäkin.

Aiheen kannalta on valituaen todettava, että urheilupiirien keskeisin ja alati aktuaali kysymys koskee fyysisen suorituskyvyn kehittämistä. Sen huolen sivuuttava pohdiskelu on niin satunnaista, että historioitsijoilla on ollut vaikeuksia edes muotoilla mielekkäitä tutkimusongelmia. Haslum on käynyt tunnollisesti läpi Tegnérin tuotannon ja jäsentänyt työnsä luku kerrallaan, kuten journalismiin, urheiluideologiaan ja naisurheiluun. Tegnérin avaukset jäivät vain useimmiten raapaisuiksi, ja sekin on kai sanottava, että ystävänsä Pihkalan veroinen intellektueli hän ei ollut. Tekstiotteissa toistuvat ”terveen sielun” kaltaiset fraasit, ja vastaavasti ”vapauden” ja ”totuuden” tapaiset iskusanat, jotka ajoivat periaatteellisen keskustelun virkaa.

Ehdottomasti rohkeimpia linjauksia Tegnérillä oli sotilaallisen väliintulon vaatimus talvisodan aikana. Tegnér käytti Ruotsin suurimman urheilulehden palstoja ”Suomen asian” ajamiseen, ja Haslumin teoksen kuvallitteessa hän lukee *Idrottsbladetia* asepuvussa Hangon-rintamalla 1941. Siihen mennessä Tegnér myös

omisti lehtensä, mikä osaltaan selittääkin hänen ottamiaan vapauksia urheilujulkaisussa. Toisaalta Haslum muistuttaa tässäkin kohdassa, että Tegnérin näkemysten painoarvoa niin sanotulla yhteiskunnallisella areenalla ei pidä liioitella.

Väitöskirjasta kun on kyse, tekijä sommittelee Gramscin ja Bourdieun ajatelmista teoreettista kehikkoa. Lopputulos on siitä huolimatta kuvaileva ja luettelomainen, mitä piirrettä numerosarjoina kussakin luvussa esitetyt kysymykset ja yhtä eksaktisti numeroidut vastaukset korostavat. Vanhahava esillepano korreloi tutkimuskohteen kanssa: Tegnér suosi typografisia tehokeinoja (huutomerkit, kursivoinnit, ellipsit), joiden tuhlaileva käyttö hätkähdyttää 2000-luvun lukijaa väärällä tavalla.

Sitäkin hyödyllisempää on havaita, miten Tegnér ihastui Haslummin sanoin ”natsismin estetiikkaan” Berliinin kisoissa 1936, ja kuinka hän heti sodan jälkeen Neuvostoliitossa vieraillessaan mieltä kurinalaisesti organisoituun punaiseen ruumiinkulttuuriin. Kun tiedetään Tahko Pihkalan, Martti Jukolan ja lukuisten muiden kotimaisten urheiluvaikuttajien niin ikään kiintyneen Berliinin olympiseen spehtaakkeliin, asiaa ei voida enää kuitata vetoamalla urheilun ”konsensus-ideologiaan”.

Termi on peräisin toiselta ruotsalaiselta historioitsijalta. Johnny Wijkin teoksessa *Idrott, krig och nationell gemenskap* pyöritellään melko pitkälti samoja teemoja kuin Rolf Haslummin tekstissä, ja Torsten Tegnér on keskeinen henkilö

myös hänen kirjassaan. Mutta opportunisti taitaisi olla osuvampi nimi hänen kehittämälleen konsensusideologialle. Urheiluliikkeelle on aina ja kaikissa yhteiskunnissa riittänyt, että kilpailuralli pyörii, ja mitä uhkeammin marssirivit paisuvat, sen parempi. Amerikkalaistutkija John Hoberman ei ole suotta lanseerannut kansainvälisen olympiajärjestön kohdalla sanaparia ”amoraalinen universalismi”.

Wijk viihtyy sotavuosien parissa ja tarkentaa katseen niin sanottuun kenttäurheiluun (fältsport), kuten jalkapattikaan, suunnistukseen ja pyöräilyyn. Ulkoilmamariettoja harrastivat sadat tuhannet ruotsalaiset toisen maailmansodan pituudelta. Tässä katsannossa naapurimaat sotivat, Ruotsi reippaili. Tapahtumia suojeli kuningashuone, käytännön organisaattorina puuhaili Tegnér, ja ajatuksena arvatenkin oli terävöittää massojen sotilaallisia valmiuksia. Teoreettinen kehys Wijkillä on muuten yhtä kevyt kuin Haslumilla. Tekijä puhuu ”tieteellisistä selitysmalleista”, jotka paljastavat kenttäurheilujen näinä vaikeina aikoina yhdistäneen ruotsalaisia, ja sehän tulee ainakin tilastollisesti todistetuksi.

Suomen näkökulmasta kulminaatio saavutettiin touko-kuussa 1941. Ruotsissa tempaus tunnettiin nimellä riksmarschen, Suomessa maaottelumarssina. Siihen osallistui toisaalta puku päällä maan poliittinen johto, toisaalta pientilojen emännät lypsytakeissaan, ja sitten mestariurheilijat Paavo Nurmesta alkaen. Kun tässä maassa maantietä mittasi puolitoista miljoonaa henkeä,

Ruotsissa jalkeille saatiin niukasti miljoona ihmistä.

Tutkijan mukaan nimenomaan sotavuosina urheilusta tuli ruotsalaisen identiteetin rakentaja ja suurten joukkojen viihdyttäjä. Gunder Hägg juoksi maailmansodan jatkuessa ennätystilastot uusiksi, ja käväisi Atlantin takanakin kykyjään näyttämässä, kuten Nurmi pari vuosikymmentä aikaisemmin. Ikävä kyllä minkä tahansa kehityskulun alkupisteen täsmällinen osoittaminen on harvoin mielekäs hanke. Esimerkiksi Salimäen Tahko-tutkimuksessa kilpaurheilun kotimainen läpimurto ajoitetaan epämääräisin perustein vuoteen 1902. Ruotsissa tapahtui huomattava käänne Tukholman olympiakilpailujen ansiosista 1912; niistä juhlista jo raportoi nuori Tegnér, ja kohta sen jälkeen valtiovalta kävi rahoittamaan urheiluliikettä. Kohdallisempaa olisi kenties ollut sanoa, että toisen maailmansodan tuloksena urheilun ja ennen kaikkea kuntoliikunnan asema kansankodissa entises-tään vahvistui.

Haslummin ja Wijkin tutkimuksia edelleen yhdistää 1930-luvun urheilukritiikin esittely. Merkittävin urheiluskon epäilijä oli kirjailija Ivar Lo-Johansson, joka sai urheiluväen suunnalta vastaansa oikeastaan vain Torsten Tegnérin. Näitä väittelyjä seurattiin Suomessakin, lähinnä Pihkalan selostamina, mutta Haslum tekee nyt selväksi, että mitään dialogia ei koskaan syntynyt. Tegnériltä puuttui halu kilpaurheilun käytäntöjen radikaaliin punnintaan; sen sijaan hän takertui detaljeihin, syytti Lo-Johanssonia asiantuntemat-

tomuudesta, ja marssitti sanojensa tueksi häkellyttävän suurmieskokoelman. Muun muassa Runeberg ja Topelius ylennettiin postuumisti modernin urheilun pioneereiksi.

Kohtuullisten ruumiinharjoitusten merkityksen hekin tunnustivat, ja maaottelumarsi olisi tietysti saanut taitavan propagandistin Lönnrotista, hyötyliikunnan kotimaisesta mestarista. Ruotsalaisten alkuperäisenä ajatuksena oli tosin ollut haastaa Saksan kansa partikoimaan. Sellainen asetelma olisi ollut keväällä 1941 siinä suhteessa epäreilu, että saksalaiset olivat hiljattain jaloitelleet panssareiden perässä Jäämerelle asti, ja niin vastustajaksi valikoitui piskuinen Suomi, joka oli puolestaan torjunut puna-armeijan paraatimarssin Helsinkiin.

Erkki Vettenniemi